Heesch | 1 november 2025

Beleidsnota Kunst en Cultuur

"Samenwerken vanuit de kern"

Inhoudsopgave

1. Inleiding 3

2. Kunst en Cultuur in Bernheze 6

3. Terugblik Prikkelende Cultuur en Kunst (2006) 10

4. Uitgangspunten van deze nota 12

5. Maatschappelijke- en culturele opgaven 16

Programmalijnen voor cultuurbeleid 16

5.1 Meedoen en bijdragen naar vermogen 17
5.2 Lokaal ontspannen en ontmoeten 20
5.3 Optimale ontwikkeling en ontplooiing 22
5.4 Samenwerken 25

6. Vooruitblik en ambities vanaf 2026 27

6.1 Verbinding tussen kunst, cultuur en het sociaal domein 27
6.2 Innovatie in jongerenparticipatie 27
6.3 Versterking van cultuureducatie 27
6.4 Bevordering van seniorenparticipatie 28
6.5 Structurele samenwerking en coproductie 28

7. Bijlagen 29

7.1 Analyse cultureel doelgroepenmodel (Bernheze) 29

1.Inleiding

Het DNA van Bernheze

Dit is de beleidsnota ***Samenwerken vanuit de kern***: hét nieuwe beleidskader voor kunst en cultuur van onze gemeente Bernheze. De beleidsnota ***Prikkelende Cultuur en Kunst in Bernheze*** uit 2006 is gedateerd en toe aan een nieuwe kijk op kunst en cultuur.

Bernheze is een verbonden gemeente en dankt zijn ontstaan uit de bestuurlijke samenvoeging van Heesch, Loosbroek, Vorstenbosch, Nistelrode en Heeswijk-Dinther vanaf 1994.[1] Bernheze bestaat uit vijf dorpskernen, elk met een eigen identiteit, gevormd door de ligging ten opzichte van middelgrote steden uit aanpalende gemeenten. Onze gemeente kenmerkt zich door het actieve verenigingsleven, kernen met een eigen cultuurhistorische identiteit en religieus erfgoed. Deze elementen zijn de voedingsbodem voor een sterke en samenhangende gemeenschap. Het landelijke gebied is als een kloppend hart dat de dorpen met elkaar verbindt.

Bernheze heeft een diepgewortelde agrarische traditie en een sterk betrokken gemeenschap die zich actief inzet voor het behoud van het landelijke karakter en de sociale samenhang. Samenwerking, verbinding en gemeenschapszin zijn pijlers van ons cultuurbeleid die samenhangen met ons

[1] Gemeentelijke herindelingsverkiezingen in Nederland 1993

breed maatschappelijk beleid,[2] onze lokale inclusieagenda[3] en de beleidsuitgangspunten voor Sociaal Culturele Centra[4]. Het erfgoedbeleid[5] en de omgevingsvisie[6] zijn daarnaast gescand op aanknopingspunten voor cultuurbeleid.

Samenwerken vanuit de kern

In Bernheze geloven we dat kunst en cultuur onmisbaar zijn voor een gezonde, verbonden en veerkrachtige samenleving. Onze gemeente kent een breed cultureel aanbod met muziekverenigingen, festivals, tentoonstellingen en cultuureducatie op basisscholen. De nabijheid van middelgrotere steden biedt kansen voor samenwerking en kennisdeling.

Het nieuwe kunst- en cultuurbeleid - ***Samenwerken vanuit de kern*** **-** is gericht op vernieuwing en verbinding. We zetten kunst en cultuur in als drijvende kracht achter gemeenschapsvorming, welzijn en persoonlijke groei. Inwoners van Bernheze zijn betrokken: 90% bezocht het afgelopen jaar een culturele activiteit en 78% deed zelf mee. Dat laat zien hoe sterk cultuur leeft in onze gemeente.

Kunst en cultuur maken onlosmakelijk deel uit van het dagelijks leven in onze gemeente. Het brengt mensen samen, stimuleert creativiteit en geeft betekenis. Bovendien dragen kunst en cultuur bij aan het aanpakken van maatschappelijke uitdagingen zoals eenzaamheid, mentale gezondheid en sociale uitsluiting. Daarom verbinden we cultuur met het sociaal domein vanuit het principe ‘positieve gezondheid[7].’ We streven naar brede toegankelijkheid zodat iedereen mag meedoen, dichtbij huis kan ontspannen en zich kan ontplooien.

Het ontstaan van deze nota

De gemeente Bernheze herziet haar cultuurbeleid in het licht van de veranderende rol van kunst en cultuur in de afgelopen twintig jaar. Kunst en cultuur spelen een steeds grotere rol bij sociale inclusie en maatschappelijke vraagstukken, met een groeiende nadruk op participatie en cultureel ondernemerschap. Ons nieuwe beleid sluit aan bij deze ontwikkelingen en beoogt een toekomstbestendige culturele infrastructuur te faciliteren.

Team Cultuuradvies op Maat van Kunstloc Brabant kreeg in april 2025 opdracht om als onafhankelijke partij het proces voor een nieuwe Beleidsnota Kunst & Cultuur te begeleiden en te schrijven.

Van jongeren tot senioren, van makers tot cultuurbeoefenaars en van vertegenwoordigers van verenigingen tot geïnteresseerden: deze nieuwe cultuurnota is tot stand gekomen met inbreng van inwoners uit onze vijf kernen en lokale vertegenwoordigers. Deze nota beoogt kunst en cultuur actief dichter bij alle inwoners te brengen.

Samen met Cultuuradvies op Maat is een traject ontworpen om de betrokkenheid van inwoners en initiatieven bij het cultuurbeleid actief te versterken. Eenieder is de kans geboden om input te leveren in de vorm van een (individueel) gesprek, inbreng tijdens participatiebijeenkomsten en feedbackrondes.

Leeswijzer

Deze nota biedt een samenhangende visie op kunst en cultuur in Bernheze en is opgebouwd uit zes hoofdstukken. Na een inleiding en een beschrijving van het culturele landschap volgt een reflectie op het vorige beleid uit 2006. Vervolgens worden de uitgangspunten en maatschappelijke opgaven uiteengezet, met aandacht voor inclusie, participatie en verbinding met het sociaal domein. Tot slot worden, als logisch gevolg, de ambities voor de periode vanaf 2026 gepresenteerd.

[8]

[8] Bron: Gemeente Bernheze: Kunstige breuk Heesch

2. Kunst en Cultuur in Bernheze

Cultureel landschap

Het cultureel landschap van Bernheze kent een enorm gevarieerd palet aan instellingen, verenigingen en evenementen. Bijvoorbeeld:

- Kasteel Heeswijk dat fungeert als museum en evenementenlocatie.
- De Meierijsche museumboerderij waar de agrarische wortels van onze gemeente tot leven komen.
- De Eijnderic is een laagdrempelige voorziening voor informele educatie en culturele participatie.
- Cultureel Centrum de Pas en Cultureel Centrum Nesterlé, met allebei hun eigen theaterprogrammering.
- De Bernhezer Kunstkring (BKK) die exposities, literaire avonden en open atelierroutes organiseert.
- Natuurtheater De Kersouwe dat één van de grootste openluchttheaters van Nederland is en naast de programmering ook zelf theatervoorstellingen met amateurs produceert.
- De 24-uurs Solexrace die is uitgegroeid tot een iconisch Brabants volksfeest dat techniek, muziek, humor en gemeenschapszin samenbrengt.

Er worden bovengemiddeld veel festivals georganiseerd binnen de gemeentegrenzen waaronder het Kunstenfestival Loosbroek, het Zomernachtfestijn, Festival Alle Zielen en streekgerichte evenementen zoals de Pompoenfair en het Oogstfeest.

Alle basisscholen in Bernheze nemen deel aan het landelijk programma Cultuureducatie met Kwaliteit (CMK). Dit programma helpt scholen om kunst en cultuur duurzaam en betekenisvol in het onderwijs te verankeren samen met culturele partners.

Verder zijn er relatief veel bibliotheekvestigingen: drie in totaal, wat voortkomt uit het feit dat elke grote kern een eigen vestiging heeft. Muziek leeft in Bernheze dankzij harmonieën en fanfares die concerten en opleidingen verzorgen.

De gemeente Bernheze erkent en waardeert de cultureel zeer actieve inwoners enorm en ondersteunt diverse initiatieven dan ook met subsidies binnen de kaders van de verordening welzijnssubsidies[9].

[9] Verordening welzijnssubsidies gemeente Bernheze 2021

Cultureel profiel

Bernheze is een plattelandsgemeente: het voorzieningenniveau en de culturele identiteit van onze vijf kernen worden beïnvloed door de culturele infrastructuur van omliggende steden en gemeenten als Oss, Uden, Meierijstad en 's-Hertogenbosch. Deze (middel)grote steden beschikken over meer financiële armslag en organisatorische middelen om te investeren in (professionele) cultuurvoorzieningen: schouwburg, theater, poppodia, musea en makers-collectieven. Veruit de meeste cultuurlocaties in Noord-Brabant vinden we in de grote steden. 40% van deze culturele voorzieningen ontvangen gemeentelijke subsidie[10]. Er liggen kansen om meer verbinding te zoeken met culturele instellingen uit de omliggende steden. Hun kennis- en organisatiekracht kan een bijdrage leveren aan kennisontwikkeling en cofinanciering van activiteiten.

Cultuur en publiek

Het cultuurbezoek- en deelname aan cultuur ligt in lijn met de provinciale trend. 90% van onze inwoners heeft het afgelopen jaar minstens één keer een bezoek gebracht aan culturele activiteiten (passief). 78% heeft het afgelopen jaar minstens één keer zelf een culturele activiteit ondernomen[11] (actief). Lage drempels voor cultuureducatie en een impuls voor (cultuur)participatie zijn de basis voor een gezond en toegankelijk cultureel landschap. Het cultuurbeleid van onze gemeente vraagt om samenwerking, laagdrempelige initiatieven en maatwerk dat aansluit bij de lokale identiteit.

Het Culturele Doelgroepenmodel[12] is een segmentatiemodel dat het Nederlandse cultuurpubliek indeelt in 11 doelgroepen (op basis van huishouden), gebaseerd op culturele voorkeuren, gedrag, levensfase en sociaaleconomische kenmerken – van intensieve gebruikers van cultuur tot lichte gebruikers. Een analyse met dit Cultureel Doelgroepenmodel wijst uit dat de Klassieke Cultuurliefhebber met 24% van de populatie dominant is in Bernheze. Deze populatie senioren zijn hoogopgeleide, cultureel actieve 60- tot 80-plussers met een voorkeur voor klassieke kunstvormen zoals muziek, theater en beeldende kunst. Ze zoeken ontspanning en inspiratie, zijn loyale bezoekers en besteden hun vrije tijd graag aan kwalitatieve culturele ervaringen.

De Proevende Buitenwijkers vertegenwoordigen 19,8% van onze inwoners. Zij zijn 40- tot 70-jarigen met een voorkeur voor toegankelijke, gezellige cultuur zoals festivals, populaire muziek en evenementen rond hobby's of subculturen. Ze zoeken vooral ontspanning en samenzijn, zijn sociaal ingesteld en wonen in onze gemeente vanwege de ruimte. In Bernheze is de aanwezigheid van jongvolwassenen tussen 27 en 40 jaar relatief beperkt, waardoor doelgroepen zoals de Culturele Alleseters en Kindrijke Cultuurvreters – die juist in deze levensfase actief en cultureel betrokken zijn – minder sterk vertegenwoordigd zijn in het lokale culturele veld.

[10] Bron: Waarde van Cultuur
[11] Bron: Waarde van Cultuur
[12] Het Culturele Doelgroepenmodel: Cultuurpubliek in kaart zie ook bijlage 1

Toegankelijkheid

Culturele voorzieningen zijn goed bereikbaar voor het overgrote deel van onze inwoners. De reisafstand naar een bibliotheek, bioscoop en poppodia is kleiner voor onze inwoners dan voor de gemiddelde Brabander. Onder jongeren, minderheidsgroeperingen en mensen met een verminderde mobiliteit wordt de afstand tot culturele voorzieningen groter gevoeld dan de reisafstand doet vermoeden.

Werkgelegenheid

In de gemeente Bernheze is de werkgelegenheid op het gebied van kunst en cultuur in vergelijking tot gemeenten met gelijke omvang significant. Met ruim 110 banen is het cultuurdomein post-corona bijna terug op het niveau van 2019[13].

In Bernheze zijn ruim 90 zzp'ers actief in de cultuursector. Met 2,87 zzp'ers per 1.000 inwoners ligt dit aandeel hoger dan in omliggende gemeenten[14]. Dit komt mede doordat Bernheze geen eigenstandig kunstencentrum met een pluriform cursusaanbod heeft. Het culturele cursusaanbod is grotendeels aan marktwerking onderhevig.

"Zorg ervoor dat iedereen gehoord en gezien wordt en zijn talenten kan laten ontdekken. Geef mensen de kans om te ontdekken wat cultuur kan zijn en te experimenteren[15]".

[13] Bron: Dashboard - Waarde van Cultuur
[14] Bron: Dashboard - Waarde van Cultuur - werkgelegenheid
[15] Uitspraak tijdens participatiebijeenkomst.

[16]

[16] Bron: gemeente Berheze, aubade, Heeswijk-Dinther

3. Terugblik Prikkelende Cultuur en Kunst (2006)

De cultuurnota van 2006 was destijds een gedurfde stap vooruit: kunst en cultuur werden niet langer als losstaand gezien, maar als drijvende krachten binnen het bredere gemeentebeleid, een visie die haar tijd vooruit was en nog steeds inspireert. De nota voorzag echter niet in een integrale aanpak om kunst en cultuur in te zetten als middel om beleidsdoelen in andere domeinen te realiseren.

Lokale identiteit als kracht

In de nota werd expliciet rekening gehouden met de unieke cultuurhistorische identiteit van elke dorpskern, als fundament voor een samenhangend cultuurbeleid. Een inspiratiebron voor de titel van deze nota '*Samenwerken vanuit de kern.'*

Kunst in de openbare ruimte

Kunst in de openbare ruimte kreeg een prominente rol in het cultuurbeleid om de leefomgeving te verrijken. De gemeente stimuleerde kunstprojecten met een percentageregeling beeldende kunst en een kunstcommissie adviseerde bij projecten in de openbare ruimte, aankopen en exposities. Wat in de loop der jaren voor de realisatie van velen kunstwerken heeft gezorgd. Op dit moment is er ruimte om jaarlijks één initiatief van inwoners of lokale ondernemers op het gebied van kunst in de openbare ruimte te ondersteunen.

Sociaal culturele centra als betekenisvolle schakel

De sociaal-culturele centra kregen een betekenisvolle rol als plekken voor ontmoeting, educatie en participatie. Een rol die vandaag de dag nog steeds relevant is binnen het culturele netwerk van onze gemeente.

Marktplaats voor cultuureducatie

De marktplaats voor cultuureducatie kreeg in 2006 een centrale rol als voorziening en coördinatiepunt. Vanuit een brede taakstelling was het uiteindelijke doel om de marktplaats als een spin in het web tussen onderwijs, culturele instellingen, gemeente en bedrijfsleven te laten fungeren. De marktplaats als aanjager van kunst en cultuur heeft uiteindelijk een smallere invulling gekregen. Alleen aan binnen schoolse cultuureducatie voor het primair onderwijs wordt structureel invulling gegeven door Muzelinck Oss in het kader van het programma Cultuureducatie met Kwaliteit (CMK).

Jongerenstimulans voor sociaal culturele centra

De cultuureducatieprijs die als doel had om vernieuwende projecten gericht op jongeren te stimuleren binnen lokale accommodaties en gemeenschapshuizen, is enkele jaren uitgereikt.

[17]

[17] Bron: Gemeente Bernheze: Zonnewijzer rotonde Cereslaan Heesch

4. Uitgangspunten van deze nota

Kunst en cultuur zijn noodzakelijk voor de mens als soort. Elke samenleving vertoont een vorm van gedrag dat 'kunst' kan worden genoemd. Kunst kan beeldende kunst zijn, muziek, literatuur, multimedia (film en fotografie), theater, dans, performance, mode, *spoken wordt* en alles wat er tegenwoordig tussenin zit. Daarbij gaat het zowel om amateurkunst, professionele kunst, actieve cultuurparticipatie en het genieten van kunst en cultuur zoals deelname aan volksfeesten, carnaval en cultureel erfgoed. Deze Cultuurnota biedt een brede visie die in de uitvoering aanknopingspunten kan bieden voor initiatieven op het gebied van erfgoed en kunst in de openbare ruimte. Met als uitgangspunten:

- Cultuur in het hart van onze gemeenschap;
- Samen bouwen aan een gezond, betrokken en toekomstbestendig Bernheze;
- Positieve gezondheid als nieuw vertrekpunt van cultuurbeleid;
- Kunst en cultuur als versterkers van mensgericht welzijn;
- Cofinanciering voor verbindend beleid;

Cultuur in het hart van onze gemeenschap

De wereld verandert voortdurend en dat brengt uitdagingen met zich mee van klimaatverandering tot maatschappelijke spanningen zoals oorlogsdreiging en polarisatie. Juist in deze tijd bieden kunst en cultuur waardevolle kansen: ze verbinden mensen, geven ruimte aan verbeelding en versterken onze veerkracht. Kunst en cultuur leveren een waardevolle bijdrage aan stressreductie en mentaal welzijn. Door creatieve expressie, zintuiglijke prikkeling en sociale verbinding bieden culturele activiteiten ruimte voor ontspanning en persoonlijke ontwikkeling. Volgens het Trimbos-instituut[18] versterken cultuurparticipatie en cultuureducatie de veerkracht van mensen en dragen ze bij aan een gezonde, betrokken samenleving. In Bernheze zien we kunst en cultuur als krachtige bouwstenen voor positieve gezondheid en gemeenschapszin. Daarom kiezen we ervoor om kunst en cultuur proactief te verweven met het sociaal domein.

"Veel eenzaamheid en psychische problemen. Mensen moeten weten dat cultuur helpt, voorkomt zelfs[19]."

[18] Cultuurparticipatie en mentale gezondheid - Trimbos-instituut
[19] Uitspraak tijdens participatiebijeenkomst.

Samen bouwen aan een gezond, betrokken en toekomstbestendig Bernheze

Kunst en cultuur dragen bij aan sociale verbondenheid en preventie binnen het sociaal domein en leveren een waardevolle bijdrage aan het welzijn van onze gemeenschap. Door deze te verbinden aan zorg, jeugd, bestaanszekerheid, onderwijs, participatie en welzijn versterken we het vermogen van inwoners om mee te doen, zich te ontwikkelen en zich goed te voelen.

Positieve gezondheid als nieuw vertrekpunt van cultuurbeleid

We kijken in deze Beleidsnota door de bril van “positieve gezondheid” naar kunst & cultuur en vertalen de beleidsdoelen van het Breed Maatschappelijk Beleid (BMB) naar cultuurbeleid. Door positieve gezondheid te verankeren in het cultuurbeleid ontstaat er samenhang tussen het sociaal- en cultureel domein. Positieve Gezondheid[20] richt zich op het versterken van de veerkracht van onze inwoners en het vergroten van de kwaliteit van leven. Onze gemeente wil amateurkunst en culturele betrokkenheid faciliteren en nog toegankelijker maken om bij te dragen aan de positieve gezondheid van haar inwoners. Van de wieg tot het graf.

Kunst en cultuur als versterkers van mensgericht welzijn

In 2019 publiceerde de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) een omvangrijke analyse van meer dan 3.000 wetenschappelijke studies, waarin werd geconcludeerd dat kunst en cultuur een wezenlijke bijdrage leveren aan gezondheid en welzijn. In 2022 publiceerde Culture for Health Europe[21] het CultureForHealth-rapport. Deze rapportage toont aan dat kunst en cultuur een positieve invloed hebben op gezondheid en welzijn en pleit voor een bredere inzet van culturele interventies in het sociaal domein voor preventie en gemeenschapsontwikkeling. Muziek vermindert stress en angstklachten, theater en storytelling dragen bij aan sociale interactie en het bevorderen van empathie. Dans draagt bij aan angstvermindering en verhoogt de kwaliteit van leven bij mensen met

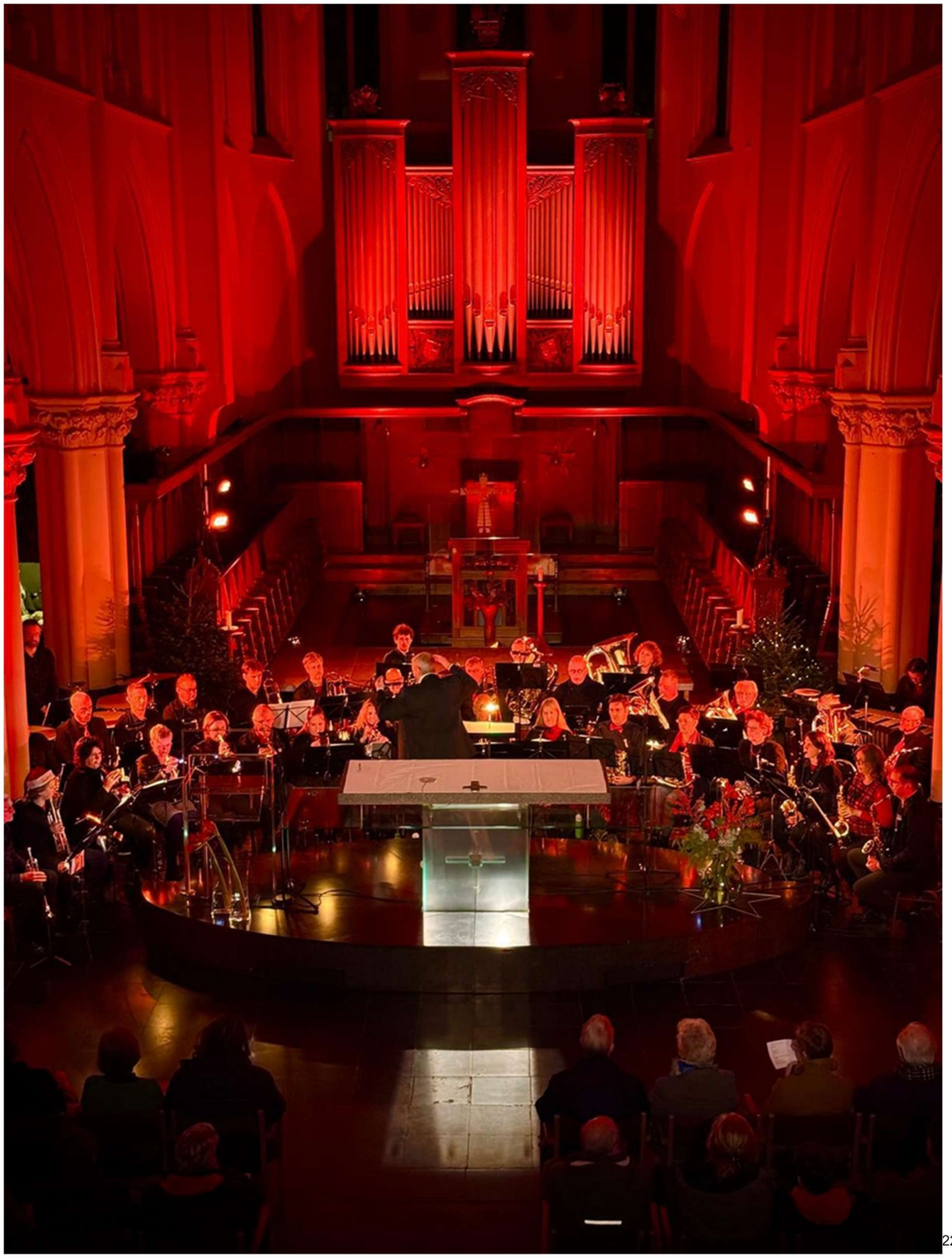
Parkinson en Dementie. Museumbezoek kan een belangrijke sociale rol spelen in welzijn, gezondheid en sociale inclusie en beeldende kunst vermindert gevoelens van eenzaamheid en isolatie. Kortom: door kunst en cultuur actief te integreren in het sociaal domein, ontstaat een bredere benadering van welzijn - niet uitsluitend medisch, maar ook mensgericht, creatief en betekenisvol.

Cofinanciering voor verbindend beleid

Deze inzichten van de WHO en Culture for Health Europe sluiten naadloos aan bij de lokale situatie in Bernheze. Private cultuurfondsen hebben het afgelopen decennium het voortouw genomen in het ondersteunen van cultuurparticipatie als middel voor sociale verbinding, welzijn en preventie. Al vroeg investeerden zij in projecten die amateurkunst, talentontwikkeling en gemeenschapsvorming stimuleren. Hun inzet sluit aan bij maatschappelijke thema’s zoals eenzaamheid, mentale gezond-

[20] MijnPositieveGezondheid.nl
[21] https://www.cultureforhealth.eu/news/the-cultureforhealth-report-is-now-available/

heid en inclusie. In navolging erkent de Rijksoverheid ook dat actieve cultuurparticipatie een belangrijke bijdrage levert aan welzijn en preventie. Met subsidieregelingen wordt de samenwerking tussen culturele instellingen en gemeenschappen gestimuleerd, waarbij deelnemers actief meedenken en meedoen. Ook investeert de Rijksoverheid in een toekomstbestendige ondersteuning van amateurkunst. Om culturele initiatieven in onze gemeente in aanmerking te laten komen voor projectfinanciering vanuit de rijksoverheid is kennisontwikkeling bij (professionele) culturele initiatieven en matching van middelen noodzaak.

[22]

[22] Bron: Fanfare Sint Willibrord: Kerstconcert

5. Maatschappelijke- en culturele opgaven

Het vergroten van de toegankelijkheid ten aanzien van cultuurparticipatie[23] is een speerpunt voor onze gemeente. De demografische en sociale ontwikkelingen in Bernheze vragen om aandacht. In 2040 is naar verwachting 29% van de inwoners 65 jaar of ouder. Van deze groep voelt 47% zich eenzaam. Actieve cultuurparticipatie – zoals zelf kunst maken of beoefenen (bijvoorbeeld dansen, zingen, muziek maken of schilderen) – heeft een grotere impact op het dagelijks omgaan met mentale gezondheidsproblemen dan passief genieten van voorstellingen, exposities en andere culturele evenementen. Ook blijkt dat 35% van de 75-plus huishoudens een mobiliteitsbeperking ervaart. Tegelijkertijd heeft 10% van de jeugd te maken met jeugdhulpvragen[24]. Deze cijfers benadrukken de noodzaak van een inclusieve en toekomstgerichte aanpak op het gebied van welzijn, mobiliteit en sociale verbinding.

Als de basis van culturele initiatieven versterkt wordt ontstaan kansen voor verbinding en groei. Dat vraagt om ondersteuning bij de ontwikkeling van cultureel ondernemerschap, duurzame financiering, netwerkvorming om samenwerking tussen instellingen en dorpen te versterken en nieuwe modellen om vrijwilligers en jongeren te betrekken bij het verenigingsleven.

Programmalijnen voor cultuurbeleid

Het Breed Maatschappelijk Beleid 2023–2028 van onze gemeente loopt langs vier strategische lijnen, die samen een integrale aanpak vormen binnen het sociaal domein. We verbinden kunst en cultuur aan deze strategische lijnen door ze te vertalen naar cultuurbeleid.

- Iedereen kan (blijven) meedoen en draagt bij naar vermogen;
- Iedereen kan lokaal ontspannen en ontmoeten;
- Iedereen kan zich optimaal ontwikkelen en ontplooien
- Samenwerken

“De gemeenschap moet het dragen. Maak een verbinding tussen de kernen en het verenigingsleven. Laat jongeren met cultuur opgroeien via educatieve projecten[25].”

[23] Meedoen en ontmoeten
[24] Bron: Breed Maatschappelijk Beleid (BmB)
[25] Uitspraak tijdens participatiebijeenkomst.

5.1 Meedoen en bijdragen naar vermogen

In onze gemeente zijn tal van formele en informele initiatieven actief in de dorpskernen die bijdragen aan een rijk cultureel leven. Kunst en cultuur zijn toegankelijk in de eigen omgeving en bieden mogelijkheden om samen te beleven en te creëren. De gemeente streeft ernaar dat zoveel mogelijk inwoners kunnen deelnemen aan en genieten van kunst en cultuur. Daarbij ondersteunen we inwoners die belemmeringen ervaren, zodat iedereen mee kan doen.

Voor sommige inwoners van Bernheze is deelname aan kunst en cultuur niet vanzelfsprekend. Financiële beperkingen werpen drempels op, zeker voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt of een kwetsbare maatschappelijke positie. Sociale en mentale omstandigheden maken het voor bepaalde groepen binnen onze gemeenschap lastig om actief deel te nemen aan kunst en cultuur. Gevoelens van eenzaamheid onder jongeren en inwoners op leeftijd[26] bemoeilijken de deelname aan cultuur.

Jongerenparticipatie

In Bernheze vinden we het belangrijk dat jongeren (12-25 jaar) niet alleen worden gehoord, maar ook invloed krijgen op het culturele aanbod. In een samenleving waarin jongeren soms te maken hebben met sociale uitsluiting of een gebrek aan erkenning, zetten wij in op culturele zeggenschap: de mogelijkheid om zelf vorm te geven aan culturele uitingen. Jongeren doen niet alleen mee als deelnemer, maar nemen ook mede-eigenaarschap over hun eigen culturele verhaal.

Lokale Vrijetijdsgenieters

De analyse met het Cultureel Doelgroepenmodel wijst uit dat De Lokale Vrijetijdsgenieters[27] met 11,6% van onze populatie de grootste groep zijn met een bescheiden inkomen. Deze groep bestaat uit 65-plussers die wonen in een vertrouwde, rustige omgeving. Ze zijn lichte gebruikers van cultuur en kiezen vooral voor toegankelijke activiteiten. Voor de gemeente Bernheze is het vergroten van cultuurdeelname onder Lokale Vrijetijdsgenieters een aandachtspunt. Om hun deelname te versterken, zien we kansen door synergie te zoeken met partijen die dagarrangementen en/of een laagdrempelig programma bieden. We zien kansen in intergenerationele activiteiten, zoals familieactiviteiten en gezamenlijke workshops voor jong en oud (in het onderwijs).

Gezondheidsgerelateerde belemmeringen

Inwoners met psychische of lichamelijke uitdagingen ervaren ook toegangsproblemen bij culturele deelname. Denk aan mobiliteitsproblemen, overprikkeling, sociale onzekerheid of een gevoel van

[26] Kwetsbaar en eenzaam? | Publicatie | Sociaal en Cultureel Planbureau
[27] Profiel lokale-vrijetijdsgenieters.pdf

uitsluiting. Deze factoren maken het moeilijker om deel te nemen, ook als het aanbod fysiek bereikbaar is. Als gemeente zetten we in op een inclusieve cultuurpraktijk waarin iedereen zich welkom, veilig en betrokken voelt ongeacht persoonlijke omstandigheden.

Nieuwkomers

Als gemeente Bernheze hebben we oog voor nieuwkomers: mensen die voor het eerst in onze gemeente komen wonen – tijdelijk of langdurig. In de woonvisie[28] anticiperen we op stedelijke instroom door betaalbare woningbouw te combineren met prioriteit voor eigen inwoners. De woningbouwopgave richt zich op de realisatie van ongeveer 2.000 woningen in de periode 2022–2030. Wij erkennen de waarde van culturele voorzieningen als essentiële factor voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat. Gezien de strategische ligging van Bernheze ten opzichte van de Brainportregio en de sector Life Sciences & Health, beschouwen wij cultuur als een onmisbaar element in onze ruimtelijke, maatschappelijke en economische ontwikkeling. Daarom zien wij cultuur als onmisbaar voor ons vestigingsklimaat. Bernheze vangt mensen met een vluchtachtergrond op in lijn met de spreidingswet, met prioriteit voor zorgvuldige locatiekeuze en betrokkenheid van inwoners. We benadrukken het belang van culturele toegankelijkheid als middel voor ontmoeting en integratie en zien cultuurdeelname als een waardevolle eerste kennismaking (met de Nederlandse samenleving).

Verbinden

Om kunst en cultuur toegankelijker te maken in onze gemeente, moeten inwoners weten waar ze terecht kunnen met hun vragen, ideeën en initiatieven. De gemeente Bernheze wil hierin zichtbaar en benaderbaar zijn. Een vorm van verbinden kan bijvoorbeeld een cultuurmakelaar, een aanjager of een verbinder zijn. Maar ook andere vormen zijn denkbaar. Het is belangrijk dat samenwerkingen tussen kunst en cultuur en het sociaal domein worden aangemoedigd (en aangejaagd) Initiatiefnemers willen weten waar zij terecht kunnen voor vergunningen en verenigingen hebben behoefte aan ondersteuning bij financieringsvraagstukken en vrijwilligersbeleid[29].

Representatie, waardering en werkpraktijk

De gemeente Bernheze erkent de drie landelijke cultuurcodes. De Code Diversiteit & Inclusie[30] bevordert een cultuursector waarin iedereen zich welkom en vertegenwoordigd voelt. De Fair Practice Code[31] staat voor eerlijke arbeidsvoorwaarden en een gezonde beroepspraktijk voor cultuurwerkers. De Governance Code Cultuur[32] richt zich op goed bestuur, transparantie en verantwoordelijkheid binnen culturele instellingen, waarbij het van belang is dat besturen een afspiegeling vormen van de lokale samenleving.

---

[28] Woonvisie 2022-2026
[29] Het verbinden van kunst en cultuur aan het sociaal domein is een separate taak naast een intermediaire functie voor cultuureducatie
[30] Code D&I
[31] Fair Practice Code | Gedragscode voor de culturele en creatieve sector
[32] Governance Code Cultuur - Cultuur+Ondernemen

Innovatie van jongerenparticipatie

Jongeren zijn vandaag de dag minder vaak lid van culturele verenigingen en hebben een voorkeur voor vrijblijvende, kortdurende of digitale vormen van cultuurparticipatie. Traditionele verenigingsstructuren sluiten steeds minder aan bij hun leefwereld. Culturele instellingen en jongeren spreken geregeld niet elkaars taal. Digitale media versterken deze kloof. Jongeren zijn gewend aan snelle, visuele en interactieve communicatie. Een creatief platform kan jongeren stimuleren hun talenten te ontwikkelen via kunst, cultuur en digitale media. Samenwerking met jongerenwerk of de oprichting van een jongerenpanel biedt kansen.

"Betrek jongeren en haal hun ideeën op![33]***"***

[33] Uitspraak tijdens participatiebijeenkomst.

5.2 Lokaal ontspannen en ontmoeten

Lokaal ontspannen en ontmoeten begint in de dorpskernen, waar sociaal culturele centra (SCC) en lokale evenementen zoals festivals, feesten en kunstmanifestaties een verbindende rol spelen. Samenwerking tussen SCC's en culturele initiatiefnemers draagt bij aan het behoud en de verdere ontwikkeling van het diverse en waardevolle aanbod.

Onze sociaal culturele centra zijn verankerd in de dorpskernen en vormen belangrijke plekken voor ontmoeting, ontspanning en culturele beleving. Ze werken vanuit de kern en zijn niet te vergelijken. De omvang en het bereik van elk centrum hangt nauw samen met de schaal van de kern waarin het gevestigd is.

"In de kernen kunnen de sociaal culturele centra nog meer dienen als ontmoetingsplek. De ommetjes met bankjes zijn al eerder genoemd voor ontspanning en ontmoeten. Het rijke verenigingsleven dat Bernheze kent nog niet. Ook daar liggen kansen om nog (meer) lokaal te ontspannen en te ontmoeten. Voor lokaal ontmoeten en ontspannen moet zowel in nieuwbouwwijken als in bestaande wijken ruimte zijn."

– Woonzorgvisie Bernheze

"Veel Sociaal Culturele Centra (SCC) worstelen met hun toekomst. De maatschappij verandert, verenigingen en vrijwilligers vergrijzen en het is niet gemakkelijk de exploitatie ieder jaar weer rond te krijgen. We vinden het belangrijk dat de SCC meegaan in de maatschappelijke veranderingen. Zij kunnen een bredere maatschappelijke functie vervullen. De centra willen een plek bieden aan verenigingen en organisaties, en ook een plek bieden aan mensen die niet officieel zijn georganiseerd in groepsverband en inwoners die bijvoorbeeld eenzaam zijn."

- Notitie Beleidsuitgangspunten Sociaal Culturele Centra

SCC's zijn gepositioneerd in de dorpskernen. Wij streven naar sterke sociaal culturele centra (SCC's), met bijzondere aandacht voor positionering en de afstemming van culturele vraag en aanbod. Er liggen kansen op het gebied van gezamenlijke inkoop, subsidiewerving en vrijwilligersondersteuning met behoud van de eigenheid van elke dorpskern.

In gesprekken met inwoners zijn waardevolle ideeën naar voren gekomen, zoals het beschikbaar stellen van ruimtes aan jongeren om zelf te programmeren en organiseren, en het inrichten van specifieke plekken voor ontmoeting door bepaalde doelgroepen. We moedigen de SCC's aan om samen te werken aan het verbeteren van de toegankelijkheid van de centra. Door hier gezamenlijk naar te kijken, ontstaat ruimte voor inclusie, gastvrijheid en een bredere maatschappelijke functie van de SCC's.

Naast de SCC's zijn er veel actieve cultuurliefhebbers in de gemeente Bernheze die vrijwillig evenementen organiseren - waaronder de Bernhezer Kunstkring, KUL, Cultuurkapel Vorstenbosch, De

Abdij van Berne en heemkundekringen. Samen bieden zij een rijk cultuuraanbod dat uitnodigt tot genieten en ontmoeten.

[34]

[34]Bron: Gemeente Bernheze: Solexrace Heeswijk-Dinther

5.3 Optimale ontwikkeling en ontplooiing

Zelf creëren, leren maken en delen wat je hebt gemaakt draagt bij aan persoonlijke ontwikkeling en zelfvertrouwen. Kunst en cultuur bieden een universele taal waarmee mensen elkaar kunnen ontmoeten, hun talenten kunnen ontdekken en zich verbonden voelen. Cultuureducatie, zowel op school als in de vrije tijd, is van waarde voor alle leeftijden en vormt een belangrijke schakel in een samenleving waarin iedereen mee moet kunnen doen.

Cultuureducatie

"Wat men moet leren om goed te kunnen doen als volwassene, moet men leren als kind"
- Aristoteles

Onze gemeente investeert in preventie en positieve gezondheid door te beginnen bij jeugd en jongeren. Juist in de vroege levensfase leggen we de basis voor een gezonde, betrokken en veerkrachtige samenleving. Met de voorschoolse educatie, basisscholen en middelbare scholen bouwen we aan dat fundament — en cultuureducatie speelt daarin een essentiële rol.

Jong geleerd, oud gedaan

Door kinderen al vroeg in aanraking te brengen met kunst, cultuur en creativiteit, ontwikkelen zij niet alleen hun talenten, maar ook hun sociale vaardigheden, zelfvertrouwen en brede blik op de wereld. Zo investeren we als gemeente in een generatie die cultuur niet alleen waardeert, maar ook actief bijdraagt aan een gezonde en verbonden gemeenschap.

Alle basisscholen uit onze gemeente nemen deel aan het landelijke programma *Cultuureducatie met Kwaliteit (CMK)*, dat tot doel heeft om cultuureducatie duurzaam te versterken. Binnen dit kader investeren we in het meerjarige programma Cultuurtraject Brabant[35]. Het programma ondersteunt scholen bij het ontwikkelen van een doorlopende leerlijn cultuureducatie, waarbij het cultuuraanbod voor jeugd & jongeren wordt benaderd vanuit drie complementaire domeinen:

1. **Cultuureducatie in huis** – activiteiten die plaatsvinden binnen de school, gericht op het ontwikkelen van culturele vaardigheden en creativiteit in de klas.

2. **Cultuureducatie met de culturele omgeving** – samenwerking met lokale culturele instellingen, verenigingen en makers in de directe omgeving van de school.

3. **Cultuureducatie uit de grote wereld** – cultuurbezoek buiten de eigen omgeving, zoals musea, theaters en erfgoedlocaties, die bijdragen aan brede culturele oriëntatie.

In Bernheze ondersteunt Muzelinck, het centrum voor de kunsten uit Oss, het onderwijs als intermediair binnen het programma Cultuureducatie met Kwaliteit (CMK). Muzelinck verbindt scholen

[35] CultuurTraject Brabant

met cultuurprofessionals, organiseert trainingen (deskundigheidsbevordering) en bevordert gelijke kansen voor creatieve ontwikkeling van leerlingen. We willen de samenwerking rondom cultuureducatie vernieuwen, met oog voor toekomstige kansen en een sterkere verbinding met maatschappelijke opgaven. Voor een toekomstgerichte versterking van cultuureducatie kunnen diverse ontwikkelrichtingen worden verkend. Denk bijvoorbeeld aan het stimuleren van (meer) samenwerking met lokale verenigingen en cultuurprofessionals voor cultuureducatie in huis en meer inzet op cultuureducatie met de culturele omgeving. Leerlingen maken nu bijvoorbeeld kennis met waardevolle erfgoedlocaties als De Kildonkse Molen en Kasteel Heeswijk, wat navolging verdient met andere vormen van cultuur.

Ook het ontwikkelen van een gedifferentieerd aanbod voor cultuurbezoek en programmatische afstemming met intermediairs uit Meierijstad en Uden ten aanzien van cultuurbezoek aan theater en musea, het maken van basisafspraken tussen onderwijs en lokale culturele voorzieningen en het verkennen van samenwerking met kinderopvang of initiatieven voor seniorenparticipatie kunnen bijdragen aan versterking van het cultuuronderwijs.

Kindcentra

We zien kansen om kinderopvang en buitenschoolse opvang (BSO) op een natuurlijke manier te verbinden aan culturele ontmoetingsplekken. In Bernheze zijn nog geen formele integrale kindcentra (IKC's), maar er bestaan wel samenwerkingen tussen onderwijs, opvang en cultuur die richting een IKC bewegen. Deze initiatieven bieden een waardevolle basis voor een integrale cultuurvisie voor kinderen, waarin jonge kinderen meer kansen krijgen op brede ontwikkeling, ontmoeting en creativiteit.

Ouderenparticipatie

Extra aandacht besteden we de komende jaren aan cultuuraanbod voor senioren in onze gemeente[36]. Een aanzienlijk deel van onze inwoners is op dit moment 65 jaar of ouder. Mensen worden ouder, moeten langer thuis blijven wonen, vereenzamen sneller en hebben geregeld de mogelijkheden of de kennis niet om digitaal in contact te blijven met de wereld.

Zingeving krijgt weinig ruimte in de zorg, en het personeelstekort versterkt die beperkte aandacht — terwijl juist zingeving essentieel is voor het welzijn van cliënten en zorgprofessionals. We streven naar meer zichtbaarheid en toegankelijkheid van het cultuuraanbod voor senioren, met oog voor hun veranderende wensen en leefwereld. Daarvoor afstemming, communicatie en verbinding met bestaande verenigingen, seniorenorganisaties (voorheen verenigd in de Katholieke Bond van

[36] https://allecijfers.nl/gemeente/bernheze/

Ouderen[37]), het sociaal domein en jongere generaties nodig. Het bestaande aanbod is het start-punt. Daarmee willen we cultuurparticipatie voor senioren bevorderen en bijdragen aan welzijn en kwaliteit van leven.

"Senioren zijn levenskunstenaars[38]."

[37] In Bernheze zijn er lokale Senioren-afdelingen in de verschillende dorpskernen, zoals Heesch, Nistelrode, Heeswijk-Dinther, Loosbroek en Vorstenbosch. Deze afdelingen organiseren activiteiten en bieden ondersteuning aan hun leden,
[38] Uitspraak tijdens participatiebijeenkomst.

5.4 Samenwerken

Samen werken aan cultuur is essentieel om de doelen van participatie, ontmoeting en ontwikkeling te realiseren. De gemeente werkt samen met inwoners, culturele initiatiefnemers en maatschappelijke partners aan een samenhangend en toekomstgericht cultuurbeleid, waarin ruimte is voor lokale dynamiek, verbinding en gezamenlijke groei.

Samen bouwen aan een sterke culturele infrastructuur in Bernheze

Een duurzame en toegankelijke culturele infrastructuur in onze gemeente vraagt om samenwerking op alle niveaus. Samenwerking is geen einddoel, maar een ontwikkelingsproces. Het is een middel om te komen tot een stevig, samenhangend netwerk van kunst en cultuur dat toegankelijk is inwoners van Bernheze.

Samenkomen: ontmoeting, samenwerking en verbinding

Versterking van het culturele veld ontstaat door ontmoeting en samenwerking. Deze verbindingen kunnen worden gefaciliteerd door laagdrempelige en inspirerende settingen bieden om elkaar te leren kennen, kennis uit te wisselen en gezamenlijke kansen te verkennen.

Samen denken: van ontmoeting naar gezamenlijke actie

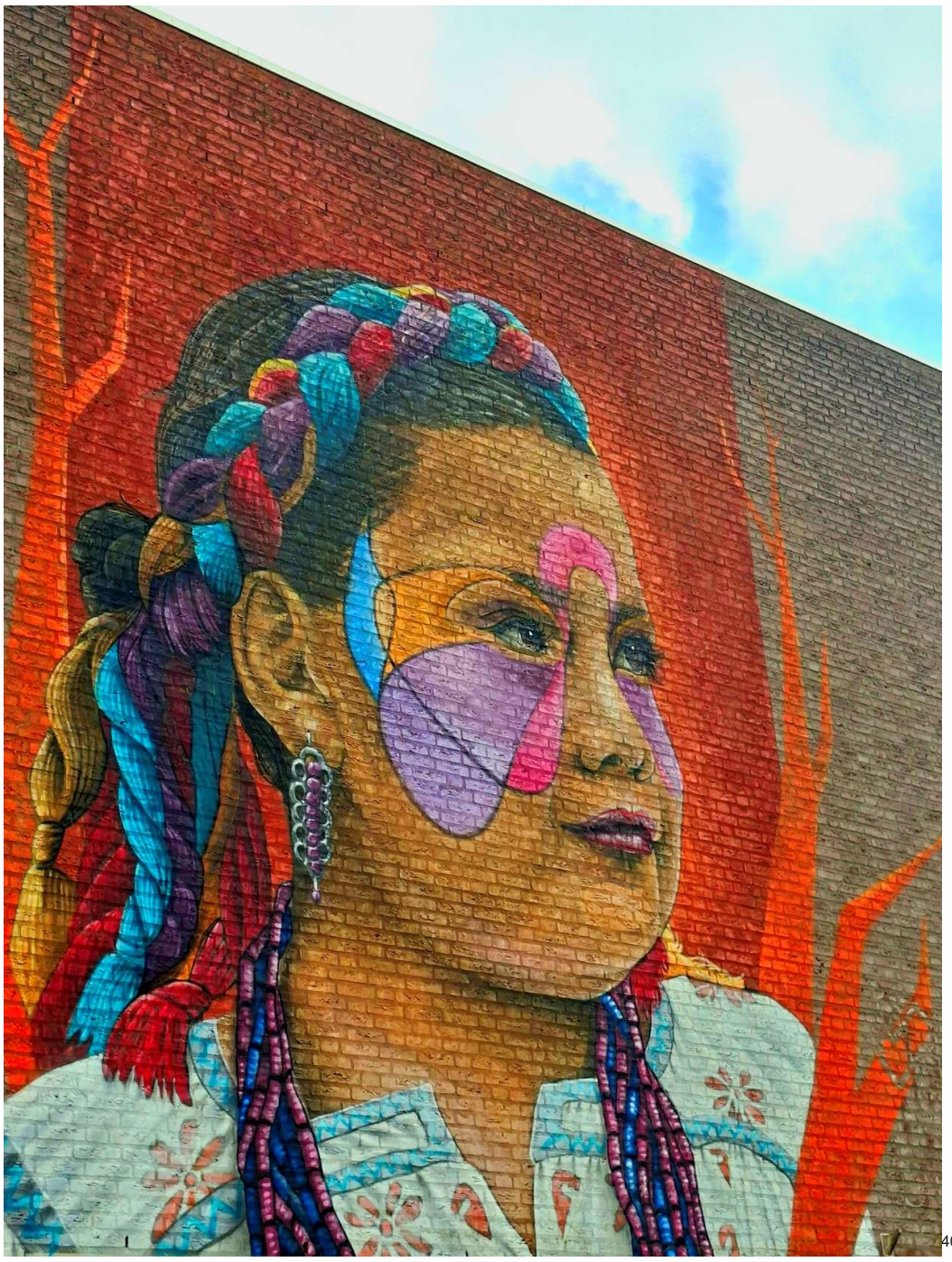
Vernieuwing ontstaat waar lokale organisaties en netwerken zich verenigen rond gedeelde inhoud en maatschappelijke opgaven. Niet vrijblijvend, maar doelgericht: samenkomen is de eerste stap, samen doen de volgende. Vanuit intrinsieke motivatie en gedeeld belang wordt eigenaarschap genomen en impact gerealiseerd.

Samen optrekken: coproductie als stip op de horizon

Samen programmeren vanuit inhoud is een volgende stap voor culturele- en maatschappelijke organisaties. Als organisaties hun rol breed opvatten en verantwoordelijkheid delen, ontstaat coproductie: een gedeelde aanpak waarin inhoud, eigenaarschap en vernieuwing samenkomen. Dit is een wens voor de lange termijn. De gemeente wil een betrokken gesprekspartner zijn, die samenwerking stimuleert en ruimte biedt voor initiatief vanuit het veld.

“Maak gebruik van bestaande kanalen en verbind bestaande netwerken[39].”

[39] Uitspraak tijdens participatiebijeenkomst.

[40]

[40] Bron: Gemeente Bernheze, muurschildering Zapoteca, door Tymon de Laat, locatie Plein 1969 Heeswijk-Dinther

6. Vooruitblik en ambities vanaf 2026

We sluiten deze nota af met de belangrijkste ambities. In het uitvoeringsprogramma worden deze ambities uitgewerkt in scenario's en voorzien van financiële kaders.

Integraal cultuurbeleid

Integratie van kunst en cultuur in het sociaal domein
Onderzoek toont aan dat cultuurparticipatie stress vermindert, eenzaamheid tegengaat en het welzijn versterkt. Onze gemeente verbindt kunst en cultuur daarom actief aan zorg, welzijn, jeugdhulp en participatie. Vanuit het principe van positieve gezondheid worden culturele activiteiten ingezet als middel voor ontmoeting, zingeving en persoonlijke ontwikkeling, met als doel een gezonde en betrokken samenleving.

6.1 Verbinding tussen kunst, cultuur en het sociaal domein

Het versterken van inclusie, het verlagen van drempels en het bevorderen van samenhang tussen initiatieven en beleid vraagt om een verbinding tussen het culturele veld en maatschappelijke veld. We stimuleren samenwerkingen met specifieke aandacht voor jongeren, senioren, nieuwkomers en mensen met gezondheidsuitdagingen.

6.2 Innovatie in jongerenparticipatie

Jongeren zijn minder actief in traditionele verenigingen, waardoor nieuwe vormen van participatie nodig zijn. We willen jongeren meer zeggenschap geven over het culturele aanbod bijvoorbeeld via creatieve platforms, jongerenpanels en digitale media. We gaan met jongeren verkennen hoe we deze ambitie in de praktijk kunnen brengen, met nadruk op eigenaarschap en aansluiting bij hun leefwereld.

6.3 Versterking van cultuureducatie

Vroegtijdige kennismaking met cultuur bevordert talentontwikkeling, sociale vaardigheden en positieve gezondheid. Via het programma Cultuureducatie met Kwaliteit (CMK) en De Cultuur Loper wordt daarom ingezet op een doorlopende leerlijn. Er is aandacht voor samenwerking met lokale verenigingen, sociaal-culturele centra en kinderopvang, waaronder een creatieve BSO. Daarbij wordt verkend hoe de rol van de intermediair cultuureducatie aangescherpt en verbreed kan worden om deze verbindingen te versterken en het bereik te vergroten.

6.4 Bevordering van seniorenparticipatie

Senioren vormen een groeiende groep met risico op eenzaamheid; cultuur draagt bij aan welzijn, zingeving en levenskwaliteit. Er komt meer aandacht voor cultuuraanbod voor senioren, gericht op ontmoeting en toegankelijkheid.

6.5 Structurele samenwerking en coproductie

Samenwerking tussen culturele en maatschappelijke organisaties versterkt het culturele veld, vergroot de impact en maakt het beleid toekomstbestendig. De gemeente neemt hierbij een initiërende en faciliterende rol.

"Niet alleen begroten bij Cultuur maar borgen in andere begrotingsposten = win, win![41]"

[41] Uitspraak tijdens participatiebijeenkomst.

7. Bijlagen

7.1 Analyse cultureel doelgroepenmodel (Bernheze)

				benchmark	
Doelgroep / profiel	**gebruik**	**huishoudens**	**Bernheze**	**provinciaal**	**landelijk**
			%	**%**	**%**
De Culturele Alleseters	intensief	392	2,9	4,4	6,7
De Kindrijke Cultuurvreters	intensief	603	4,4	3,3	4
De Weelderige Cultuurminnaars	intensief	1.535	11,2	6,3	6,1
De Klassieke Cultuurliefhebbers	intensief	3.314	24,1	17,5	16,4
De Startende Cultuurspeurders	medium	342	2,5	5,5	5,9
De Actieve Vermaakvangers	medium	1.632	11,9	10,1	8,3
De Proevende Buitenwijkers	medium	2.714	19,8	21,3	19,3
De Nieuwsgierige Toekomstgrijpers	licht	0	0	0,7	1,3
De Flanerende Plezierzoekers	licht	788	5,7	8,8	9,3
De Sociale Cultuurhoppers	licht	823	6	8,8	9,4
De Lokale Vrijetijdsgenieters	licht	1.598	11,6	13,2	13,3
Totaal aantal huishouden gemeente Bernheze		**13.741**	**100%**	**100%**	**100%**

